

in si jako lep denar pridobé. Če se brezsadno léto primeri, tak je terdi glad na Lomu. —

Štepan. Kako pa se orje med drevjem?

Balant. Drevje oranje nič kaj ne overa. Drevje je na Lomu 6 — 8 sežnjev rezen nasajeno, in se lahko ga zogne, in ratej pri drevesu raločinko navzdigne, puščeno se pa s motiko doverši. Če se drevesu na korenini s čertalom ali lemežem tudi kakšna rana stori, nič to ne škodova, ker se u zemlji rana hitro zaceli; to tudi drevo plodivnišji stori. Tudi vertnar, če drevo prespešno u les raste in noče obroditi, ga do korenin odkoplje, in mu po potrebsini eno ali dve korenini odseka, po tem načinu drevo v rasti obotavlja in ga sili roditi. — Vendar bi ne bilo modro, vsake baže drevje na njivo saditi, kakor kostanjevo ali orehovo drevje, ker imajo drugim rastlinom strupno listje, in preveliko senco delajo; tudi črešnjeviga drevja in poletniga sadja ne redi, da se pri obiranju setva ne pomandra. Naj pristojniši so hruške u tinamen, ker korenike globokej u zemljo stavijo, in bolj na viščavo, piramidno rasejo, toraj tudi menj sence delajo. Če drevo pre-goste veje nastavlja, se tu in tu edna odseka, da se redkejši senca, in setvi menj škodljiva stori. Tudi druge baže sadno drevje raste piramidno, če se čepiči zanje z verhov družih žlahtnih dreves vzemo, ove procepiti, in poznej debela 6 — 8 čevljev visoko obvejijo. Brate, imaš kaj ogovoriti na to?

Štepan. Nimam! Le prosim te, prej ko prej mi primerjenih sadonosnic oskerbeti. —

Kar B. svojimu bratu svetuje se na Švajcarskim povsod v djanju speljano vidi. Ni njive, ne travnika, kjer bi ne bilo vse polno lepiga sadonosniga drevja. Drevesa so vse po versti nasajene, najvišji hruške in jabelka. Pod njemi rasti korunje, repa, pšenica, turšica, kapus, in mnogoterne zeliša, takó krepko in čverstvo, da mi je serce od veselja poskaklalo, ko sim ga gledal, in se ga nagledati dosti nisim mogel. „O, kak slabo,“ sim mislil, „znajo naši koroški kmetovavci božji dar — lepo, drago polje, ceniti, ki s praznimi izgovori se takiga obdelovanja zогibajo in branijo!“ Na majhnim prostoru pridela Švajcar vse, kar potrebuje; in si skupi dosti lepiga denarja — iz sadja, in masla, in drugih predelkov.

Še nekaj od zemljišnega oprostenja.

Distriktne komisije svoje dela takó izverstno dopolnujejo, da je že dosihmal prerajt odškodnine urbarskih davkov za dvajset grajšin dokončan; tudi je pri nekterih že desetina prerajtana.

To število je scer še majhno v primeri k vsim grajšinam naše dežele; kér so se pa že v začetku distriktne komisije svojih del takó serčno lotile, zamoremo upati, da njim bo prihodnjič vse še bolj od rok šlo, kér mislimo, da se bodo na eni strani sčasama kmetje prepričali imenitnosti te ravnave, in se z radovoljnostjo udali postavam, ktere jih bodo rešile neslane zaveze podložitva, — in da na drugi strani grajšine zavoljo majhnih reči ne bojo po daljnih pritožbah opravljanja zaverale, ampak dane postave takó veljavno spoštovale, kakor se spodobi zvestim državljanam.

Da se bo pa vsaki prepričal od prihodniga polajšanja urbarskih davkov, damo danes razgled na znanje, kakó de se urbarske davšine in tlaka pri distriktnih komisijah prerajtujejo.

Matevž Petrič, tudi Verbič imenovan, ima v Notranjih Goricah polovico grunta, ktera leži pod grunt-no gosposko Mostal pod urb. štev. 20. Od tega grunta je on grajšini vsako léto sledeče davšine odrajtaval, ktere bom po navadni sredni ceni v denarjih prerajtal:

činžni denar	1 gold. 17 krajc.
10 jajc po pet za en groš	— „ 6 „
10 povetin prediva	— „ 10 „
1 kokoš	— „ 20 „
3 mernike pšenice po 2 gold.	6 „ — „
3 mernike ovsa po 45 krujc.	2 „ 15 „
2 mernika prosa po 1 gold.	2 „ — „
52 dni vožne tlake, po katasterski ceni 30 krajc. na dan	26 „ — „
52 dni peš tlake po katasterski ceni 14 ¹ / ₄ krajc. na dan	12 „ 11 „
10 funtov prediva spresti po deset krajcarjev od funta	1 „ 40 „
vse vkup	52 gold. 9 krajc.

Od te šume se odšteje peti del, to je finftelj, kakor je bilo do leta

1848 postavno, z	10 „ 22 „
tako ostane	41 gold. 47 krajc.

Ta podložnik je pa pri tlaki nasprot od grajšine vsako léto dobival tole:

za vožno tlako 3 mernike ajde, po sredni ceni po 1 gold.	3 gold. — krajc.
pri mlačvi skozi 8 dni jed za tlačana, po sredni ceni 7 krajc.	— „ 56 „

če se to nasprotno odrajtvalo	3 „ 56 „
preč vzame, ostane létno plačilo	37 gold. 41 krajc.

Ljubljanska distriktna komisija, pri kateri je g. dohtar Ovičar za pravdosrednika, je pa te davšine po sedanjih postavah takole razsodila:

činžni denar	1 gold. 17 krajc.
10 jajc po vinarju	— „ 2 ² / ₄ „
10 povetin prediva	— „ 8 ³ / ₄ „
1 kokoš	— „ 8 „
3 mernike pšenice po 1 gold.	3 „ 37 ¹ / ₄ „
12 ¹ / ₂ krajc.	1 „ 9 „
3 mernike ovsa po 23 krajc.	1 „ 20 „
2 mernika prosa po 40 krajc.	8 „ 40 „
51 dni vožne tlake po 10 krajc.	4 „ 2 ² / ₄ „
52 dni peš tlake po 4 ³ / ₄ krajc.	1 „ 2 ¹ / ₄ „
10 funtov prediva presti	21 gold. 27 ² / ₄ krajc.

Nasprotne odrajtvala so takó ocenjene:

za vožno tlako 3 mernike ajde po 34 ¹ / ₂ kr. mernik	1 gld. 43 ² / ₄ kr.
jed pri mlačvi za 8 dni po 2 kr.	— „ 16 „
to nasprotno odrajtvalo se odvzame	1 „ 59 ² / ₄ „
ostane létno plačilo	19 „ 28 „

Od tega létnega zneska pade po patentu 12. septembra 1849 ena tretjina na podložnika z 6 gold. 29¹/₄ krajc. kar bo imel Matevž Petrič s cesarskim davkam, to je, s fronki vred, v mesečnih razdelkih v cesarsko kaso odrajtovati. Od tega létnega plačila, kteriga bo Petrič za naprej za vse urbarske davka opravljal, znese pa cela šuma ali kapital po 5 od sto 129 gold. 45 krajc. Če bo Petrič to šumo plačal, ne bo na cesarsko kaso zastran urbarskiga davka nič več dajal.

Tode nobeden ni primoran, kapitala precej plačati; to zna tudi sčasama storiti in v majnjih šumah, nar manj v 20 goldinarjih. Matevž Petrič, pameten mož, je protokol pri distriktni komisii radovoljno podpisal in rekel, de bo celo šumo od 129 gold. 45 krajc.

precej plačal; takó mu ne bo treba za urbarske davke ničveč skrbeti.

V taki primeri se godí odškodovanje za urbarske davke in za tlako. Kakó pa de bo pri desetini, bom drugo pot dokasal *).

Zdaj naj vsak sam presodi: ali ni to odškodovanje veliko polajšanje za kmeta. V pričujočim razgledu je dokazano, de se pomajnsa navadna cena od 37 gold. 41 krajc. za kmeta na 6 gold. 29 $\frac{1}{4}$ krajc. létiga plačila.

To, kar je tukej pisano, je resnično, in vsak se zna sam prepričati, če pogleda v protokole, kateri so pri deželni komisii v Ljubljani.

Jez mislim, da bojo počasi vse krive misli zginele; vender pa se ne morem zderžati, da bi tudi nekoliko ne povedal od tistih gospodov, katerim gre velika hvala v téh rečéh. Bilo je že v „Novicah“ govorjeno od predsednika g. dohtarja Ullepiča; njegovo obnašanje čez dalje bolj poterdí, de je v resnici veliciga zaupanja vreden, ki ga je ministerstvo v njega postavilo.

Ker pa v ti imenitni zadevi en sam človek ne more vsiga pregledati, se mora g. predsedniku tudi v tem čast skazati, da si je take pomagavce zbral, kateri se pravično in neutrudljivo v svojih opravih vedejo. Ti so gosp. dohtar Šöpel, gosp. Dr. žl. Lehman in gosp. Štrangfeld. Ti trije gospodje izdelujejo mnogo-verstne opravila pri deželni komisii, in neutrudljivost g. Šöpelna in g. Lehmana je tolikanj večí hvale vredna, ker ona dva tudi po deželi distriktne komisije obiskujeta, in razjasnjenje v dvombah dajeta.

Tudi so očitne hvale vredni vradniki računstva, gosp. Wicani, in njegova pomagavca g. Košir in g. Šteska. Tem gospodam je naloženo, vse rajtinge pregledati in razjasniti na podlagi rektifikatorja.

Kar pa distriktne komisije zadene, so za pravično obnašanje zraven družih gospodov še posebne zahvale vredni gg. dohtar Ovijač, Brunner, Konšek, Taučar, Wašnicius, dohtar Orel, Mordaks, Kramar; tudi od g. dohtarja Hahna, pravdosrednika pri Radoljski distriktni komisii, ki je še le svoje opravila pričel, pričakujemo tako vedenje, kakoršno nam ga obeta njegova učenost in pravoljubnost. Ambrož.

Od omike slovenskiga jezika.

(Dalje sledí.)

De bomo pa to pojasnjenje še od ene druge strani doveršiti v stanu, moramo še nagibe preiskati, ki so brezimniga pisavca k ti pisarii naklonili. Zlo bi se bravci motili, ko bi zobesilu (Aushängschild) sostavka verjeli, de je pisavcu ž njim na povzdigi slovenskiga jezika ali na pospešenji njegove omike ležeče; zakaj pisavic, kterimu bi to v resnici mar bilo, bi gotovo ne bil opustil, se popred podučiti dati, kaj de je ravno v ti reči pomankljiviga, in bi ne bil v vsih dvanajsterih slovnica slovenskiga jezika, kteriga povzdigniti hoče, neveden ostal. — Nagib tedaj globokeje leží, in je ta namreč: prevarovati, de bi si nježna slovenska mladina v malih šolah z učenjem slovenjiga jezika glave ne ubijala. Tudi tukaj se nam potrebno zdi, to kar semkaj zadeva, od besede do besede vpeljati. Kmalo po vstopu pravi pisavec: „Do tiste dóbe pa, to je, dokler se naš narodski jezik ne omika, kar se v malih desetoletjih zgoditi zamore, se moramo tistim brezdomoljubnim utopistam

terdo vstavljati, kateri s slovenskim, še kratko in malo ne dosti omikanim, jezikam našo ubogo mladost terpinčiti hočejo. Mi moramo, če nočemo prebrisnosti in omike bližnjih udov ovreti, v malih šolah (od ljudskih šol na deželi tukaj ni govorjenje) nauk v nemškem jeziku — z opušenjem vsiga novoslovenskiga modrovanja — kakor poglavitni predlog obderžati. Saj skušnja uči, s kakim trdam de se pri vsim tem mladosti iz kmetov v malih šolah komaj toliko od nemškiga jezika vtisniti da, kar je k naslednimu prestopu v latinske šole neobhorno potrebno. Sáj potem še zmiraj dosti časa ostane v višjih redbinah ali odredih latinskih šol, kjer je um že bolj razvit, tudi uk slovenskiga jezika vpeljati.“ — Tako delječ virnik rečeniga sostavka.

Pred vsim se nam tukaj čudno zdi, de pisavice le od malih šol govori, od ljudskih šol na deželi pa nikakor nič govorjenja imeti noče. Vidi se, kakor de bi hotel reči: v ljudskih in latinskih šolah naj se mladost kakor koli hoče s slovenskim jezikam terpinči; *le v malih šolah* naj se ji z novoslovenskim modrovanjem prizanese. Skoraj bi nas utegnila tukaj skušnjava k ti misli obhajati, de pisavice v malih šolah kako službo ima, in de mu slovensina ali dosti znana ali pa dosti gladka ni; tode — ker v Čatežu, kar mi vémo, nič malih šol ni, se najdemo zopet v tesnobi, in si v ti reči ne moremo nikakor do gotoviga sklepa pomagati.

Ena druga tujebodna reč, ktera nas k začudenju obuda, je vzrok, zakaj de ima v malih šolah slovensina odstavljena biti; namreč, ker se slovenski mladosti zavolj slabiga uma še komaj za potrebo nekaj nemškiga v glavo vpravi, v višjih redbinah latinskih šol pak (in morebiti tudi v ljudskih šolah na deželi, kterih pisavic pod svojo prepovedjo tudi noče zapopadenih imeti) je um učencov že bolj razvit, tako de se tudi slovenskiga jezika učiti zamorejo. Tedaj za nemško je um slovenske mladosti v malih šolah zadosti razvit, pa za slovensko — za svoj materni jezik — še ne!!!

Verh tega se iz vpeljanih besedi tudi očitno razodeva, de si pisavice vse preojstre in prenategnene misli od šolskiga uka v slovenskim dela. Noben pameten ne tirja, de bi se nemško v malih šolah na stran pušalo ali zad stavilo, tudi se ne bo lahko kdo najdel, kateri bi ne poterdil, de naj se tam nemšini prednost dovoli, in za poglavitni predlog šolskiga uka ima, ker je znano, de starši iz dežele svoje otroke velik del iz tega namena v male mestne šole pošiljajo, de potem v latinske šole in višji učilne, kjer je znanje nemškiga jezika terdo potrebno, prestopiti zamorejo. Vse, kar se v ti zadevi od malih šol želi, je to, de se učenci tudi dobro slovensko brati in pisati in poglavitne nabadke slovenske slovnice naučé; in to tolikanj bolj, kér jih veliko že po dokončanih malih šolah iz šolskiga uka stopi; kteri toraj že tam k lahkimu umenju slovenskih bukev, in k zdelovanju navadnih pisanj ali vsakdanjih pisemskih sostavkov (schriftliche Aufsätze*) izurjeni biti morajo. In ravno takó so tudi tistim, kteri pozneje v latinske šole prestopijo, poglavitne predvedi slovenske slovnice potrebne, kér je tam prav za prav le doverševanje slovnice in pismo-

*) Vredništvo »Novic« je prav hvaležno g. Ambrožu, de kot ud deželne komisije, v »Novicah« tako pridno in po domače razglasuje, česar je kmetam vediti potreba v teh takó imenitnih rečéh. Očitno ravnanje in večkratno razjasnovanje te in une reči je potreba, de resnico in pravico vsak zapopade. Vred.

*) Ravno to znanje je takim učencam, ki iz začetnih šol, (Normalclassen) domá ostanejo in se kmetijstva, kakiga rokodelstva, kramarije i. t. d. poprimejo, nar večí potreba, de si zamorejo potrebne reči zapisati ali za-se ali za druge ljudi, s kterimi imajo opraviti in kteri družiga jezika ne znajo, kakor domačiga. To so uki za djansko življenje — fürs praktische Leben — ktere ima ljudstvo pravico od šol terjati. Vred.